

цікавої роботи та публічної демонстрації її результатів). Інформаційна картина події або ситуації дає можливість перетворення шкільних знань в життєвій практиці та професійній діяльності.

Лююк О.В.

аспірант;

Науковий керівник: Кузь В.Г.

доктор педагогічних наук, професор,

дійсний член НАПН України,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПРИРОДОВІДПОВІДНІСТЬ ЯК БАЗОВИЙ ПРИНЦИП РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Принцип природовідповідності ще свого часу А. Дістервег вважав вищим основним принципом людського виховання. Дослідник зазначав, що «природовідповідна поведінка є вищою педагогічною істиною в вихованні людини, поведінка всупереч природі є великим педагогічним божевіллям та спотворенням» [4, с. 224]. Природа людини створена Творцем для того, щоб вона розвивалась та вдосконалювалась відповідно до закладених в ній законів. Принцип природовідповідності становить полюс, вісь, навколо якої обертаються всі педагогічні та методичні правила [4, с. 227].

В основі сучасної трактовки принципу природовідповідності лежить положення про те, що виховання має ґрунтуватися на науковому розумінні природних та соціальних процесів у відповідності із загальними законами розвитку природи та соціуму. З цього приводу О. Черноземова слушно зауважує, що «природа дитинства глибоко просякнута законами, за якими будується світобудова, за якою живе Всесвіт» [15, с. 9].

Під природовідповідністю (біологічною адекватністю) Н. Маслова розуміє суттєву характеристику освіти, яка базується «на природних основах, притаманних людині і природі» – цілісному сприйманні генетично єдиного світу [8, с. 9]. Дану позицію поділяє Т. Хребто, який метою сучасної ноосферної освіти вважає формування цілісного мислення на основі мислеобразів, цілісного, а, значить, екологічного, яке властиве людині як частині природи. Дану сутнісну характеристику освіти дослідник називає природовідповідністю [14, с. 82].

Цілісність мислення передбачає використання як логічного, так і образно-інтуїтивного типів мислення, що уможливить скоординовану діяльність головного мозку, забезпечить нормальне функціонування всіх систем організму дитини, зреалізує генетично детермінований спосіб пізнання «Хочу взнати! « на противагу усталеному в авторитарній педагогіці «Треба знати». Розвиток цілісного мислення варто розпочинати на етапі молодшого шкільного віку, оскільки наочно-образне мислення з обов'язковим використанням елементів

понятійного є для нього характерними. А. Сиротюк зазначає, що права півкуля головного мозку дозріває значно раніше, ніж ліва, дитина до 7–8 років мислить образами, що вказує на довільність психічних процесів, а пізнавальна діяльність при цьому носить безпосередній, образний, цілісний характер. Враховуючи вікову асиміляцію в розвитку півкуль головного мозку, навчально-виховний процес наймолодших школярів варто будувати на основі творчості, образів, руху, позитивних емоцій, сенсорних відчуттів. Правопівкульний етап онтогенезу передбачає наочно-образне та наочно-дійове мислення, а відтак і практичну діяльність. Звідси природовідповідний підхід вимагає залучення кожної дитини в активний пізнавальний процес. Однією з умов успішного розвитку, на думку дослідниці, є прагнення дитини до новизни. Природовідповідне навчання й виховання передбачають природну мотивацію та інтерес дитини до нових знань, творчу діяльність на уроках, самостійність та креативність [13, с. 35–38]. Як бачимо, дослідниця розглядає принцип природовідповідності з позицій вікових особливостей дітей. Віковими особливостями ми визначаємо фізичні, інтелектуальні, мотиваційні, пізнавальні, емоційні якості, які властиві значній кількості людей одного віку. На домінуючій ролі врахування вікових потреб для організації виховного впливу на розвиток особистості дитини наголошує І. Бех [2, с. 197].

Однак в розвитку людини спостерігаються не лише прояви загального (вікові особливості), а й особливого – (індивідуальні можливості), адже кожна дитина за життєвим статусом неповторна. Дану думку підтверджує значна кількість вчених. Так, А. Бойко вказує на те, що вроджені дані дитини становлять основу для здійснення виховання [3, с. 57]. Виховний процес, на переконання Ш. Амонашвілі, має бути спрямованим не на абстрактного учня, а на конкретну дитину, якій притаманні своя природа, свій характер [1, с. 123]. В. Занков наголошує на необхідності дати простір для розвитку індивідуальності кожної дитини. «Індивідуальне є форма існування загального. Отже, уніфікація, яка пригнічує індивідуальне, пригнічує тим самим духовні сили школяра, перешкоджає розкриттю та формуванню його можливостей, перешкоджає загальному розвитку школяра» – підкреслює дослідник [10, с. 57–58]. В контексті теми нашого дисертаційного дослідження наведемо думки українських вчених щодо індивідуальних проявів мисленнєвої діяльності в людей. Свого часу С. Русова зазначала, що «мислення своєрідне тим, що різні речі викликають у кожної людини відповідні до речей поняття і вся праця мислення проводиться неоднаково у різних людей [12, с. 181]. С. Максименко вважає, що послідовне врахування індивідуальних особливостей учнів значною мірою дає можливість вчителю правильно організувати навчання й виховання, оскільки «на процес засвоєння та застосування знань безпосередньо впливають такі індивідуальні відмінності розумової працездатності, як гнучкість, активність, самостійність мислення, тісний взаємозв'язок між конкретними та абстрактними його компонентами і рівень аналітико-синтетичної діяльності» [7, с. 6].

З огляду врахування індивідуальних проявів наведемо думку Н. Крилової, яка під принципом природовідповідності розуміє самореалізацію

індивідуальних інтересів та здібностей дітей [6, с. 9]. Індивідуальне начало освіти (його «природовідповідність дитині») лежить в основі всіх форм сучасної гуманістичної педагогіки. Даний принцип означає визнання права дитини на власний темп та форми навчання, прийняття її такою, якою вона є [6, с. 5]; глибоке розуміння та грамотне використання педагогом психологічних закономірностей функціонування та розвитку особистості в онтогенезі [2, с. 75].

Принцип природовідповідності виховання передбачає: врахування багатогранної та цілісної природи дитини: її анатомо-фізіологічних, психологічних, вікових, генетичних особливостей [9, с. 392]; можливість і потребу розвитку в людині якостей, закладених в ній природою, а саме: прагнення до свободи думки, до утвердження власної гідності, до можливості реалізувати свої духовні потреби [11, с. 208]; «визнає основними стимулами навчання інтерес дитини, задоволення її потреби в пізнанні, самопізнанні та розвитку» [5, с. 163].

Сучасні дослідники переконують нас в тому, що, організовуючи навчально-виховний процес, вчитель має опиратися на глибокі знання закладених в кожній дитині природних потенційних можливостей задля створення умов для їх розкриття.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш. А. Баллада о воспитании. Истинное воспитание Ребенка – в воспитании самих себя / Ш. А. Амонашвили; [Лаборатория гуманной педагогики, Артемовск]. – Донецк: Изд-во “Ноулидж”, 2008. – 172 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
3. Бойко А. М. Виховання людини: нове і вічне / А. М. Бойко. – Полтава: Техсервіс, 2006. – 568 с.
4. Дистервег, А. Избранные педагогические сочинения [Текст] /Адольф Дистервег; сост. В. А. Ротенберг. – М. : Госучпедизд.,1956. – 376 с.
5. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с. – Бібліогр.: с. 431
6. Крылова Н. Б. Культуросообразность образования в современных условиях // Школьные технологии. – 2006. – № 2. – С. 3–10.
7. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини / С. Д. Максименко. – К.: «Знання». – 1977. – 48 с.
8. Маслова Н. В. Золотой ключик для учителя: основы ноосферной педагогики / Н. В. Маслова; [науч. ред. В. Д. Милованова]; Рос. акад. естеств. наук, Ноосфер. акад. науки и образования. – М.; Севастополь: [б.и], 2009. – 126 с.: табл., схемы.
9. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка [Текст]: навч. посіб. 3-є вид., доп. – К.: [б.в.], 2001 р. – 608 с.
10. Обучение и развитие. (Экспериментально-педагогическое исследование). Под ред. действительного члена АПН СССР Л. В. Занкова. М., «Педагогика», 1975. – 440 с.
11. Психологічне дослідження творчих перцептивних процесів на різних вікових рівнях: монографія / [В. О. Моляко, І. М. Біла, Н. А. Ваганова та ін.]; за ред. В. О. Моляко. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – 210 с.
12. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За редакцією Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.

13. Сиротюк А. Л. О природосообразном обучении // Школьные технологии. – 2004. – № 3. – С. 32–42.
14. Хребто Т. Я учусь у тебя, ребенок // Педагогический вестник «Три ключа». – М.: Изд. Дом Шалвы Амонашвили, 2009. – С. 8–11.
15. Черноземова О. Н. На луче Света // Чтобы дети были счастливы: Сборник статей, посвященный 80-летию Ш. А. Амонашвили / [Международный Центр Гуманной Педагогики]. – Москва, 2011. – 96 с. илл., с. 5–9.

Павицька К.М.

*молодший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України*

ПРОБЛЕМА МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ У СУЧАСНІЙ СІМ'І

Сім'я – це найважливіший соціальний інститут репродукції і соціалізації нових поколінь. Вона розглядається як провідний чинник виховання й становлення підростаючої особистості, оскільки є персональним оточенням життя і розвитку людини.

Розглядаючи сім'ю як малу соціальну групу, багато науковців досліджують стосунки між суб'єктами, які складають сім'ю, зокрема вивчаються мотиви та причини розлучень, динаміку подружніх взаємин, характер стосунків між батьками та дітьми, тобто акцент робиться на проблемах міжособистісної взаємодії в межах сім'ї [7].

Різні аспекти сімейної взаємодії висвітлено в працях А. Августинавиюте, Ю. Альошиної, Т. Андреєвої, С. Голода, В. Дружиніна, Е. Ейдемільера, О. Карабанової, О. Кікінежді, О. Кляпець, І. Кльоциної, О. Коростильової, В. Кравця, Т. Крюкової, І. Сайтарли, Т. Титаренко, Л. Яценко та ін.

Наразі надзвичайно актуальною видається проблема міжособистісної взаємодії батьків та дітей в умовах соціокультурних змін сучасного суспільства.

Згідно науково-довідкової літератури, взаємодія – це категорія, яка відображає процеси впливу об'єктів один на одного, який породжує їх взаємну зумовленість, зв'язок [3, с. 82].

Міжособистісна взаємодія – це процес взаємного впливу людей одне на одного в процесі спілкування, поєднання систем взаємних впливів, що викликають взаємні зміни в їхній поведінці, діяльності, настановленнях, орієнтаціях [1, с. 301]. Міжособистісна взаємодія між батьками та дітьми – це взаємообумовлений вплив між дорослими та дітьми на основі людських почуттів, ціннісних орієнтацій сім'ї, зразків поведінки, поглядів та установок тощо.

Досліджуючи питання взаємин у родині передусім звертаємо увагу на значимість стосунків із батьками для дітей.